

1 บทนำ

-
- # ความเป็นมาของการศึกษา _____
  - # สมมุติฐานของการศึกษา _____
  - # วัตถุประสงค์ของการศึกษา _____
  - # ขอบเขตของการศึกษา _____
  - # ขั้นตอนและวิธีการศึกษา _____
  - # ประโยชน์ของการศึกษา _____
  - # ข้อจำกัดในการศึกษา _____

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของการศึกษา

เนื่องจากความเป็นเมืองในประเทศไทย กำลังได้รับการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการเจริญเติบโตโดยขบวนการเป็นเมือง (Urbanization) อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด ส่งผลให้สภาพเมืองต่าง ๆ ของประเทศไทยขณะนี้ เริ่มประสบปัญหาการคับคั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแพร่ขยายความเจริญจากเมืองศูนย์กลางหลัก เข้าสู่พื้นที่ชนบทที่มีลักษณะพื้นที่เฉพาะตัว ต้องเข้มขันเอาขบวนการเป็นเมืองเข้ามาแทนที่ อันเนื่องมาจากความต้องการพื้นที่รองรับความเจริญเติบโตสู่ภายนอกเมืองศูนย์กลางหลักนั่นเอง

ด้วยเหตุดังกล่าว ทำให้ชุมชนศูนย์กลางขนาดเล็ก ที่อยู่รายรอบเมือง ศูนย์กลางหลักจำเป็นต้องรับภาระในขบวนการเป็นเมือง เข้าแทนที่การขยายตัวของเมืองศูนย์กลางหลัก ซึ่งขบวนการเป็นเมืองดังกล่าว ได้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และขาดความเป็นระบบและระเบียบในชุมชน ที่ผลานกลมกลืนกับภูมิลักษณะ และวิวัฒนาการของชุมชนดั้งเดิม ทำให้สสารูปของชุมชนที่มีความเป็นมาในอดีต ลดความสำคัญลงที่ละน้อย ๆ นั่นคือ ความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคล้อม ด้านต่าง ๆ ในชุมชนถูกรบกวนโดยขบวนการเป็นเมืองดังกล่าว ปรากฏการณ์เหล่านี้ กำลังต้องการ การวางแผน การจัดระบบ และระเบียบในชุมชน เพื่อควบคุมขบวนการเป็นเมืองที่ตอบสนองต่อการผลานกลมกลืนกับชุมชนดั้งเดิม อันเป็นการชี้แนวทาง และวิธีการเพื่อการเป็นชุมชนที่ควรได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่อง จากอดีต สู่ปัจจุบัน และอนาคต ทั้งนี้จะเป็นการสร้างเอกภาพโดยส่วนรวมของภูมิภาคด้วย

เมื่อมองในระดับภูมิภาคแล้ว ภาคเหนือตอนบนเป็นภูมิภาคที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในศิลปะล้านนาไทยที่มีประวัติอันยาวนาน ร่วม 700 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองเชียงใหม่ เป็นเมืองที่มีความสำคัญในการเป็นเมืองเก่าแก่ระดับเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา มีลักษณะเฉพาะตัวที่เด่นชัดและน่าสนใจ แม้ในปัจจุบันเมือง เชียงใหม่ก็ยังคงความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งในภูมิภาคภาคเหนือ โดยมีบทบาทในการเป็นเมืองศูนย์กลางหลักของภูมิภาคภาคเหนือตอนบนที่กำลังประสบปัญหาของขบวนการเป็นเมือง (Urbanization) แบบไม่มีขอบเขตจำกัด(Over Urbanization)

และขบวนการดังกล่าว กำลังแพร่ขยายเข้าสู่พื้นที่ชุมชนศูนย์กลางขนาดเล็กที่อยู่รายรอบ ในรูปแบบที่ไร้การวางแผน ของขบวนการเป็นเมือง ทำให้ชุมชนศูนย์กลางขนาดเล็ก กำลังได้รับผลกระทบจากปัญหาของความเป็นเมืองอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยว่าชุมชนขนาดเล็กดังกล่าว มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แสดงออกถึง ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติที่งดงาม ในลักษณะเฉพาะของพื้นที่ถิ่นล้านนา ที่เป็นภาพรวมของภูมิภาค กำลังถูกกลืนหายไปด้วยขบวนการเป็นเมืองที่ไร้ระบบระเบียบที่ถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นการตระหนักถึงคุณค่าของชุมชนขนาดเล็กดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่ควรเร่งรัดให้มีการวางแผนการจัดระบบและระเบียบในชุมชน เพื่อการควบคุมขบวนการเป็นเมืองในแนวทางการพัฒนาที่สามารถสร้างความกลมกลืนให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนดั้งเดิม เป็นการเสริมสร้างจิตภาพ และเอกลักษณ์เฉพาะตัวแก่ชุมชนสร้างความสนใจอย่างต่อเนื่อง

จากเหตุผลทั้งหมดนี้ ผู้ศึกษาวิทยานิพนธ์ จึงเลือกชุมชนศูนย์กลางขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงใหม่ มาเป็นกรณีศึกษา เพื่อการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนา

สมมติฐานของการศึกษา

1. ลักษณะของชุมชนเมืองขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัด เชียงใหม่ มีเอกลักษณ์ และคุณค่าเฉพาะตัว ควรแก่การศึกษาและอนุรักษ์
2. เอกลักษณ์ของชุมชนอันมีค่ากำลังถูกทำลายลงด้วยขบวนการเป็นเมืองที่ไร้การวางแผน
3. เอกลักษณ์ของชุมชนอันมีค่าสามารถดำรงรักษาไว้ได้ด้วยหลักวิชาการอนุรักษ์และพัฒนา

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบถึงลักษณะเฉพาะ และพัฒนาการของขบวนการ และสภาพการเป็นเมืองของชุมชนขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้พบกับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ภาวะทันสมัยจากภายนอก ในระดับที่แตกต่างกัน
2. ประเมินคุณค่าข้อดี ข้อเสีย ทางผังเมือง และคุณภาพของชุมชนดังกล่าวในประเด็นต่าง ๆ เช่น องค์ประกอบของชุมชน ประโยชน์ใช้สอย บรรยากาศของชุมชน วิถีชีวิตของชุมชนและรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่ดิน เป็นต้น
3. นำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการศึกษา

1. พื้นที่ศึกษา ในการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษานั้น ได้พิจารณาถึงชุมชนขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงใหม่ ที่กำลังได้รับขบวนการเป็นเมืองใน 3 ระดับ คือ ชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก และรวดเร็ว ชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลง และชุมชนที่ยังมีความเป็นพื้นถิ่นดั้งเดิม โดยใช้เกณฑ์การเลือกพื้นที่จากระดับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของชุมชน อันเนื่องมาจากความเจริญเติบโตของชุมชน ที่มาจากแรงผลักดันด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและอิทธิพลของความเจริญเติบโตจากเมืองศูนย์กลางหลัก เป็นต้น สำหรับการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้ ชุมชนที่พิจารณาแล้วเห็นว่ามี การเปลี่ยนแปลงในระดับสูงสุด คือชุมชนอำเภอสันกำแพง ชุมชนที่กำลังเปลี่ยนแปลง คือชุมชนอำเภอมองทอง และชุมชนที่ยังมีความเป็นพื้นถิ่นดั้งเดิม คือชุมชนอำเภอมก๋อย

2. ขอบเขตของเนื้อหา ศึกษาโดยรายละเอียดดังนี้

2.1 ลักษณะเฉพาะของสภาพแวดล้อม และเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองขนาดเล็กทางภาคเหนือแถบจังหวัดเชียงใหม่ โดยทั่วไป

2.2 ขบวนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงใหม่เมื่อต้องพบภาวะทันสมัยจากภายนอก

2.2.1 สภาพของการเปลี่ยนแปลงระดับต่าง ๆ ของชุมชนในพื้นที่ศึกษาเมื่อต้องพบกับขบวนการเป็นเมือง และความทันสมัยที่มาถึง

2.2.2 เหตุและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ของสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังกล่าว

2.3 แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัดเชียงใหม่

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

1. ศึกษาจากทฤษฎีและแนวความคิดพื้นฐาน โดย

1.1 รวบรวมทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวกับขบวนการเป็นเมืองของชุมชนในเมืองไทยและต่างประเทศ

1.2 รวบรวมทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนในเมืองไทยและต่างประเทศ

2. ศึกษาในพื้นที่ชุมชน

- 2.1 ศึกษาพัฒนาการ ของสภาพแวดล้อมเมืองในระดับชุมชนและเวกบ้าน ระดับย่านและเมือง ของชุมชนทั้งสาม
- 2.2 ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเมืองทั้งสาม เพื่อให้ทราบถึง ขบวนการ (Process)
- 2.3 ศึกษาเปรียบเทียบและประเมินคุณค่าของสภาพแวดล้อมเมือง ระดับชุมชนและเวกบ้าน ระดับย่าน และเมือง ของชุมชนทั้งสาม
- 2.4 ข้อพิจารณา กำหนด แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา

ประโยชน์ของการศึกษา

1. ทราบการเปลี่ยนแปลงของขบวนการเป็นเมือง ของชุมชนเมืองขนาดเล็กทางภาคเหนือแถบจังหวัด เชียงใหม่
2. ทราบถึงปัญหาและสภาพของ เมืองและชุมชนในขั้นตอนการพัฒนาต่าง ๆ
3. ผลการศึกษาที่ได้มีประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการวางแผน และออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็กทางภาคเหนือ แถบจังหวัด เชียงใหม่ ให้สามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์อันมีคุณค่าจากอดีต ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มาถึง ได้
4. ผลการศึกษาคือเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาทงผังเมือง และกายภาพของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนในลักษณะต่าง ๆ โดยใช้เป็นพื้นฐานทางการศึกษาและใช้เป็นแนวทางในการนำไปเทียบเคียงใช้กับชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ข้อจำกัดในการศึกษา

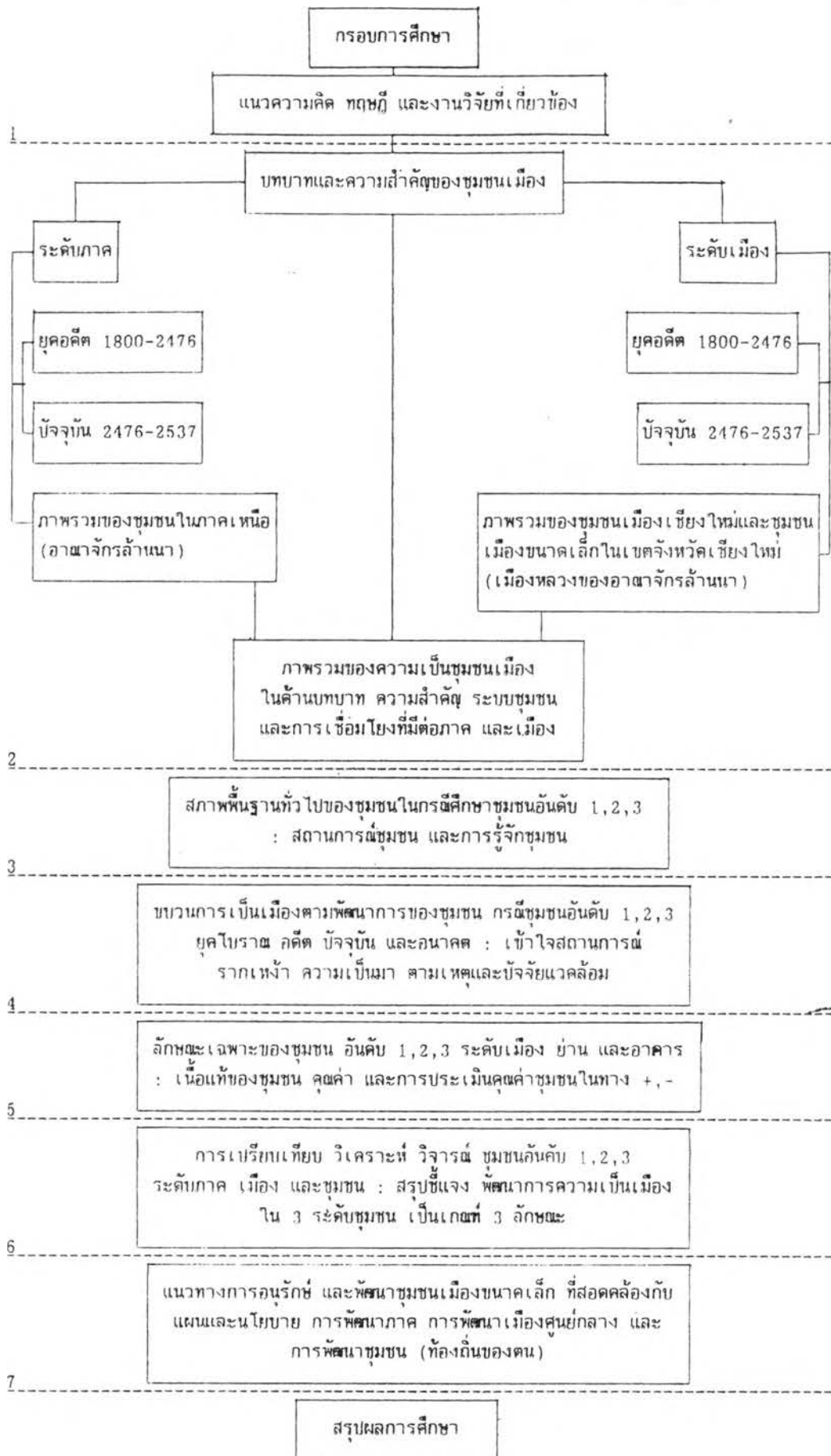
1. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาในแต่ละชุมชน ไม่สามารถกำหนดให้ชัดเจนได้และครอบคลุมพื้นที่ค่อนข้างกว้าง โดยครอบคลุมพื้นที่ชุมชน แถบจังหวัด เชียงใหม่ 3 ชุมชนและอยู่ในตำแหน่งที่ห่างไกลจากกันทางภูมิศาสตร์ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้วต้องใช้ทุนทรัพย์ เวลา และจำนวนคนค่อนข้างมาก ที่จะช่วยให้การศึกษามีความสมบูรณ์ เหล่านี้เป็นข้อจำกัดของผู้ศึกษาที่ไม่สามารถกระทำได้
2. ภูมิประเทศของพื้นที่ศึกษาที่เป็นหุบเขาสลับซับซ้อน และประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาที่แตกต่างกันไปจากคนพื้นราบ ทำให้การเดินทาง และ การสื่อความหมายมีความยุ่งยากเกิดความไม่

สะดวก ปลอดภัย และเสียเวลามากในการศึกษาภาคสนาม เป็นอุปสรรคต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างยั่งยืน

3. การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็กเป็นเรื่องใหม่ ที่ไม่มีผู้ศึกษาอย่างจริงจัง และไม่ได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไปเท่าที่ควร ส่วนใหญ่มุ่งประเด็นที่เมืองใหญ่หรือเมืองหลัก ข้อมูลพื้นฐานจึงมีน้อยมาก ทำให้การสร้างเกณฑ์ในการศึกษาขั้นตอนต่าง ๆ ทำได้ค่อนข้างยาก

4. ความร่วมมือจากหน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ที่ขาดความสนใจร่วมกันต่อการศึกษาคั้งนี้ ทำให้ข้อมูลบางอย่างขาดความสมบูรณ์

Flow chart แสดงกรอบการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็ก จ. เชียงใหม่

คำชี้แจงการศึกษาจาก Flow chart

การศึกษาในวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองขนาดเล็ก จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อหาในรายละเอียดการศึกษาครอบคลุมถึงบทบาทและความสำคัญของชุมชนเมือง ระดับภาค (ภาคเหนือ) ระดับเมือง (จังหวัด) และระดับชุมชน (ชุมชนเมืองขนาดเล็ก) ที่มีพัฒนาการนับแต่ยุคโบราณถึงปัจจุบัน เพื่อให้เห็นภาพรวมของชุมชนเมืองในบทบาทและความสำคัญ ที่จะสามารถสานต่อเรื่องราวเข้าสู่ความเป็นชุมชนเมืองขนาดเล็กของจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีขบวนการเป็นเมือง ลักษณะเฉพาะและเอกลักษณ์ที่ควรค่าแก่การศึกษาในระดับความเป็นชุมชนเมือง 3 ระดับ และในความสำคัญระดับเมือง ย่านและอาคาร เพื่อการเปรียบเทียบ, สรุปร, วิเคราะห์, วิจารณ์ ความแตกต่างของชุมชนเมือง 3 ระดับ เป็นเกณฑ์เพื่อการวางแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา ที่สอดคล้องกับความเป็นชุมชนในระดับของตน

